Рудич А. А.
магістрант,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: **Соболєв В. М.**
доктор економічних наук, професор,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-438-5-30

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЛІТІЄВО-ТИТАНОВОГО КЛАСТЕРА В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Сучасний стан міжнародної економіки, який характеризується глобальними геополітичними та геоекономічними зрушеннями, дисбалансами економічного розвитку країн світу, суперечливістю глобалізації, породженням численної кількості ризиків та пошуком шляхів післявоєнної відбудови актуалізують для України потребу перегляду національної моделі розвитку. У вітчизняних академічних колах активізуються наукові пошуки з напряму кластеризації економіки, яка спрямована на ефективну організацію управління наявними ресурсами з урахуванням специфіки регіону та його конкурентних переваг.

Втім, стратегічно хибні кроки управлінських структур зводять нанівець ґрунтовні розробки науковців і показовим об'єктом таких досліджень є літієво-титанова галузь.

Згаданий кластер потенційно міг би випускати на внутрішній та зовнішній ринки високотехнологічну продукцію із високим ступенем переробки: деталі та конструкції для літакобудування, двигуни для цивільної авіації та турбовентиляторні двигуни, деталі для пілотованих ракетних комплексів, для обшивки суден та суднового обладнання. Російська військова агресія спричинила збільшення кількості українських громадян, які потребують протезування кінцівок, а специфічні хіміко-фізичні властивості титану дозволяють йому залишатися поза конкуренцією для виробництва такого роду конструкцій.

Однак, колосальний потенціал титанового кластера сповільнюють штучні бар'єри, які постають перед ним і можуть вщент зруйнувати десятирічні надбання, що були створені свого часу з початком його формування. Серед найбільш явних перепон розвитку літієво-титанового кластера окремі автори виділяють наступні:

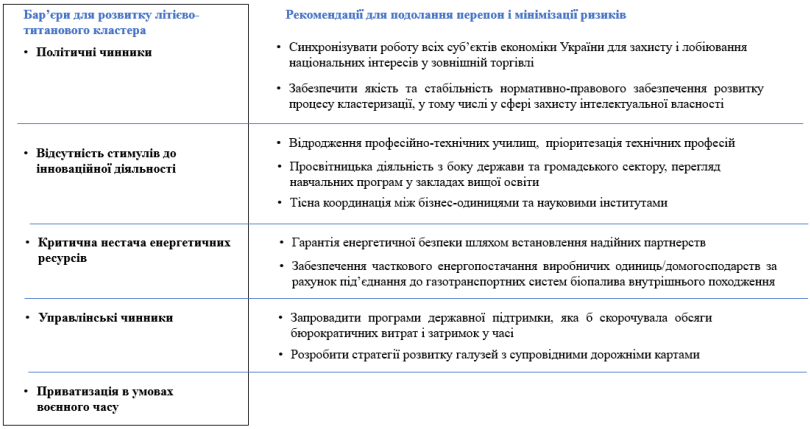

Рис. 1. Бар'єри для розвитку літієво-титанового кластера в Україні та рекомендації для їх подолання

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [1; 2]

Військово-політичні чинники гальмують розвиток літієво-титанового кластера, тим самим ставлячи під загрозу підприємства галузі, збереження цілісності інфраструктурного забезпечення та людський ресурс.

Енергопостачання є ключовою умовою безперебійної роботи усього виробничого комплексу літієво-титанового кластера. За умови відсутності належного енергозабезпечення з'являються ризики простою виробництва через вимкнення електроенергії та підвищення тарифів, що неминуче віддзеркалюватиметься на ціні кінцевого продукту кластера.

Окремим блоком на рис. 1 представлені бар'єри, які породжуються управлінським апаратом держави і включають наступні: непередбачуваність впливу держави на галузь, періодичні зміни в законодавстві, що впливають на діяльність суб'єктів, податковий тиск для наповнення бюджету (особливо актуально на період воєнного стану).

Найбільш критична небезпека для існування літієво-титанової галузі та однойменного кластера пов'язана з прискореною передачею державних активів у вигляді підприємств в руки іноземців. Так, у жовтні 2024 року державний пакет акцій у розмірі 100% статутного капіталу Об'єднаної гірничо-хімічної компанії (АТ «ОГХК») був викуплений на приватизаційному аукціоні. Ціна питання розміром 3,94 млрд грн вирішила справу на користь нового власника акціонерного товариства − дочірньої компанії Neqsol Holding «Цемін Україна» [3]. Станом на 13 листопада Фонд державного майна України готується повторно виставити лот державного пакета акцій розміром 100% статутного

капіталу АТ «Інститут Титану» та відкрити торги на лот державної частки розміром 51% статутного капіталу ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат» [4].

В очах іноземних інвесторів кольорові метали набувають ще більшої цінності через те, що, за словами голови Державної служби геології та надр Р. Опімаха, запаси літієвої руди в Україні становлять 1% від світових або третину від запасів Європи. На доданок, розвідка літієвих родовищ в Україні проводилася останній раз у 1980-х роках. Урядовець зазначає, що «запасів літію в Україні достатньо, аби забезпечити акумуляторами майже 20 мільйонів електромобілів», а враховуючи сучасний тренд переходу техніки на літієво-іонні акумулятори, вигідне розташування України, як джерела сировини для європейських бізнес-структур, цілком очевидне [5].

У разі активізації дій уряду та профільних міністерств щодо створення сприятливого середовища для запуску літієво-титанового кластера енергетичні ризики можна частково зменшити через енергозабезпечення з боку домогосподарств регіону або окремих виробничих структур біопаливом (біометан/біогаз на гноївці, рештках зернових чи олійних сільськогосподарських культур, побутових відходах тощо). Фактично це може бути міжкластерна співпраця літієво-титанового та біотехнологічного кластерів, де останній працюватиме на сировині виключно національного походження.

Підсумовуючи вищевикладене, превентивними кроками створення літієво-титанового кластера має бути широкий спектр інституційних механізмів, які б, окрім створення сприятливого середовища, обмежили можливості розкрадання ресурсів та корупційного потенціалу приватизації відповідних активів. Для того, аби вивести літієво-титанову галузь з режиму «прихованого розкрадання» шляхом кластеризації галузі, критично необхідно забезпечити прийняття наступних інституційних заходів:

– провести повну інвентаризацію запасів наявних родовищ кольорових металів за міжнародними стандартами. Державна геологічна служба має бути уповноважена сформувати досконалі портфоліо до кожного родовища і тим самим забезпечити прозорість функціонування галузі [6, 7];

– створити технології видобутку та збагачення літій- та титановмісних руд та технологій отримання продукції з цієї сировини. За словами Хаустова В.К., «під кожне родовище має розроблятися своя технологія селекції та збагачення, а потім − отримання літієвмісних матеріалів», оскільки наявні поклади металів на території України є унікальними [8];

– переглянути наявну законодавчу базу з питань, що стосуються нормативно-правового регулювання георозвідувальних робіт та

видобування металів. Особлива увага має бути приділена конкурентним засадам процедури видачі дозволів на видобування в родовищах;

– розробити інституційні механізми обмеження іноземних суб'єктів господарювання щодо участі у капіталі. На наше глибоке переконання, у стратегічних галузях інтереси національної безпеки вимагають присутності приватних компаній у партнерстві з державою, власниками/акціонерами яких є виключно громадяни України, які постійно проживають на території країни. Передача управління галуззю на розсуд іноземного власника, який керуватиметься виключно інтересами збагачення, без урахування інтересів держави та народу України, є стратегічною пасткою.

Література:

1. Волокіта В. Україна може експортувати біометан вже у листопаді 2024 року. Економічна правда. Вересень 2024. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2024/09/17/719443

2. Кущ О. Три кити, на яких трималася наша модель економіки, виявилися паперовими і згоріли у полум'ї війни. Інтерв'ю для True UA. Strategic Communication. URL: https://trueua.info/news/kutsh-tri-kiti-na-yakih-trimalasya-model-ekonomiki-viyavilisya-paperovimi-i-zgorili-u-polumi-vijni

3. Велика приватизація: понад 3,9 млрд грн – переможна ціна за АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» (ОГКХ). Фонд державного майна. URL: https://www.spfu.gov.ua/ua/news/11112.html

4. Державний пакет акцій розміром 100,00 % статутного капіталу Акціонерного товариства «Інститут титану». Prozorro Продажі. URL: https://prozorro.sale/auction/SPE001-UA-20241029-16474

5. Чайка О. Україна майже прогавила літієву лихоманку, хоча має великі поклади. Хто сподівається заскочити в останній вагон акумуляторного буму. Forbes Ukraine. Липень 2023. URL: https://forbes.ua/company/ukraina-mayzhe-progavila-litievu-likhomanku-khocha-mae-veliki-pokladi-khto-spodivaetsya-zaskochiti-v-ostanniy-vagon-akumulyatornogo-bumu-17072023-14805

6. Кущ О. Титановий розпродаж. Що не так із Великою приватизацією в Україні. Dsnews. Жовтень 2024 року. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/economics/velika-privatizaciya-22102024-510187.

7. Кущ О. Кластерна економіка vs аграрна: який шлях обере Україна? Дзеркало тижня. Листопад 2024. URL: https://zn.ua/ukr/macroeconomics/klasterna-ekonomika-vs-ahrarna-jakij-shljakh-obere-ukrajina.html

8. Хаустов В. Перспективи розвитку видобування літієвих руд та виробництва літійміскої продукції в Україні. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. № 3 (2). DOI: https://doi.org/10.56197/2786-5827/2024-3-2-5/